

Színek és helyek

LATINUL

Egy verőfényes őszi napon a múltkor váratlanul összefutottam P. L.-lél, egykori latintanárommal. A mai gyerekeknek — óriási, hogy úgy ne mondjam, elsőpró többségüknek — már fogalmuk sincs róla, mit is jelentett még a mi életünkben, akik a régi gimnáziumi rendszernek megfelelően nyolc esztendőn át tanultuk, e holt nyelv. S még csak meg se tudom róni őket istenigazából érte. Elvégre nekem se volt annak idején fogalmam róla; minő „szörnyű” kínokat kiállva birkóztak eleink a latinnal „még holtabb” görög nyelvvel. Még csak abban a szerencsében — vagy szerencsétlenségben — sem részesültem, hogy a „görögpótlónak” nevezett tanórákat beiktatták volna tanrendünkbe. Mert tán mondanom sem kell, hogy anno dacumál — a visszaemlékezésből szerzett ismereteim tanúsága szerint — a görög, mint tantárgy és mint tanóra csak lassan, fokozatosan halt ki a hazai középiskolák tanrendéből. S hogy keményen védelmezhetette hadállásait, azt a már említett „görögpótló” órák továbbélése is jelzi.

Szükség volt-e annak idején, mint tanulandó idegen nyelvre, a görög-re? Ehhez a vitához nem is tudok, nem is akarok, nem is mernék hozzászólni. Lévn, hogy mindmáig csodálójá vagyok a görög kultúrának. A latinról már irányultabb véleményny tudok mondani. Ha az úgynevezett „latinos műveltség” fölött — sajna — tán el is járt az idő, a latin, mint „alapnyelv” szerintem távolról sem avult el. Struktúrája, a szak-, a tudományos és a köznyelvbe átszivárgott szövege napjainkban is nélkülözhetetlenné teszi még akkor is, ha sokan ezt kétségbe vonják.

De nem akarok én most — e tán nem is túlon túl időszerű — téma körül keringeni. Az egész mindössze ahhoz szolgált apópol, hogy felidézzem az egykori „Baross” gimnázium latinóráit, amelyeket első korunktól kezdve P. Laci bácsi prezantált. Sose felejttem el: megjelent egy inkább köpcösnek mondható, simára fésült hajú, szolidan elegáns, igen ápolott benyomást keltő férfi, bemutatkozott és imígyen szóla: — Fiúk, úgy kell minden órára felkészülnötök, hogy majd az érettségin... Mert, fiúk, az érettség...

Hogy mily távolágyira volt tölünk eme nevezetes — és rettegett — alkalom, annak illusztrálására elegendő talán csupán arra utalnom, hogy e szavak 1942 őszén hangzottak el. Arra a bizonyos érettségire 1950 késő tavaszán került sor. A tanár úrnak annyit mindenesetre már az első alkalommal sikerült elérnie, hogy a leendő alkalom — virtuálisan legalábbis — a ténylegesnél jóval közelebb került hozzánk. Hogy úgy ne mondjam, ettől kezdve szinte — véres? — Damoklesz-kardként lebegett fölöttünk... Kemény nyolc esztendőn át.

P. L.-ról gyerekésszel is hamar kiderítettük, hogy fölkészültsége, ambíciója jóval terjedelmesebb az átlagosnál. A másik szakja — ennek is utánanyomoztunk — a francia volt. A latin auktorok mellett gyakran idézett francia klasszikusokat is. Óráit szigorú rend szerint építette fel. Már-már óramű-ponossággal. És ahogy az már lenni szokott, erénye bizonyult gyakran vesztének is. Ha valami halaszthatatlan ügy miatt néhány percet késett a tanárúr, akkor fölborult az előre eltervezett rend. A ritmus lassúból siettetettre váltott. S melyik láncszem is eshetett ki a folyamatból? Hát persze, hogy a legrettegettebb: a feleltetés.

Hogy e sorokat írom, láncreakció-szerűen bukkannak elő a múltból az emlékek. Oldalakat írhatnak tele a történetekkel. Ehelyett megelégszem csupán egynek e hasábkra emlékezni rá, hogy a századforduló táján bizonyos Aczél-testvérek tényérnyi nagyságú, puha födelű kiadványokat forgalmaztak: latin és görög auktorok műveinek magyar fordításait tartalmazó könyvecskéket. Nem is titkolt célzattal: a diákság számára — „puskaként” Rend-

szerek változtak, világháborúk zúgtak el fölöttünk, ám az Aczél-puskák átvészelték mindent, fél évszázadot követően is eljutottak hozzánk. Nomármost, a diáknak mindössze annyi dolga maradt, hogy a zsebébe rejtett „puskából” kiválassza a vonatkozót. Ha Tacitus volt napirenden, ha Livius, ha Vergilius... — csupán ki kellett keresni a vonatkozó kötetből a vonatkozó részt. S már hozzá is lehetett kezdeni a — másoláshoz. Laci bácsi cerberusként járt-kelt a padosorok között. Lehetetlen, hogy ne vett volna észre semmit. Am nem szólt. Hanem dolgoztatjavításkor kiszólitott hármunkat az osztály színe elé.

Komolyan mondom, olyan volt az egész, akár egy szindarab. Mondatról mondatra haladtunk. Imígyen. Felolvastam én az első mondatot. Aztán ugyanezt tette I. O., majd V. M. Ezt követően Laci bácsi citalta ugyanezt a nyelvtani egyseget — Aczélektől. Tán mondanom se kell, hogy a szöveg szóról szóra egyezett. Még csak egy névelőnyi eltérés se volt „önálló” fordításaink között.

P. Laci bácsihoz nem volt túl kegyes a sors. A háborúban tüdőlővést kapott. Majd érzelmi konfliktussal sújtotta az élet. Utóbb a latint, aztán — az ötvenes évek legelején — a franciát is kihullajtotta a rostán a felülről jött szigorúság. Laci bácsi megtanult oroszul, levélfárakban kutatott, és amikor gimnáziumunkat is — egyetlen tollvonással — megszüntették, átkerült a pedagógiai főiskolára, ahol igazgatóhelyetteséggé vált.

Mát túl jár a hetvenen. A múltó idők törékennyé tette. Hogy ott állt előttem, nem is tudtam hirtelenjében, miért látom mégis egyre nagyobbak...

PAPP ZOLTÁN

Mi a bioépítéset?

Ne várjon az olvasó kerekded meghatározást avagy frappáns választ a cimbe emelt kérdésre. Arra kérem inkább, olvassa el ezeket a szomorú adatokat: Hazánkban ma 2 és fél millió ember számára veszélyes a kútvíz közvetlen fogyasztása. 88 faluban még ma is megoldatlan probléma az ivóvízellátás. Lakásaink közel felének szennyvíze kezelés nélkül terheli környezetét. A csatornázottság viszonyított aránya fokozatosan csökken. Magyarországon az erdőállomány tíz százaléka károsodott, az okozott kár évente körülbelül háromszorosa a védekezés költségeinek. 1938 óta a magyar mezőgazdaság műtrágya-felhasználása megkilencvenszereződött!

Alighanem nincs szükség a tétel folytatására. Lehetne szó a hulladék hasznosításáról — illetve hasznosíthatatlanságáról —, az energiaszükséglet véges gyarapodásáról, a zajártalomról, az építőanyagok sugárzó hatásáról és sok egyéb dokkoló tényezőről.

És ezen a ponton jutottunk el a bioépítéshez. A hatvanas években hivatalosan nem támogatott bioépítészeti kutatások kezdődtek szerte a világon. Elsősorban természetesen a fejlett tőkés országokban. E mozgalom avagy irányzat legnevesebb képviselője az az osztrák Otto Frei, aki a pókhálók és a szappanbuborékok vizsgálatával jutott el a könnyű- és sátorszerkezetekhez. Olyanhoz például, mint amilyet a Münchenbe látogató csodálhat meg az Olimpiai Stadion fölött.

Az NSZK-ban elsősorban néhány nyugtalanító vizsgálati eredménynek köszönhetően kapott lábra az épületbiológia nevű tudományág. A természeti és az épített környezet állítólag bizonyos magasságpontokon veszélyes az emberre, ugyanis a föld visszaveri a kozmikus sugarakat és az erővona-

TELEPÜLÉSI TENDENCIÁK — NÉPESSÉGMEGTARTÁSI TÖREKVÉSEK

Munka — alkalom — igény

Közhely, de igaz hogy mindenki szeretne könnyebben élni: oda igyekszik, ahol jobban megtalálja a számítását. Sőt, ezek a közhelyek rendezőlvé is váltak-válnak: irányító is a társadalmi mozgásoknak. A jelen megélésében és a jövő tervezésében figyelmen kívül nem hagyható tényezők. Különösen nem azok a településfejlesztésben. Amiről — mondjuk, a falun autóval végigrobogva — többnyire felületes képink van, előtérben szép új családi házakkal. Aminek alapján megállapítjuk: nagyon fejlődnek a magyar falvak, jó lehet ott élni, saját portán, növények között, tágas, modern házbán. — Ennyi?

köhelyükön megfelelő munkalehetőségük lenne. Mert egyébként egyre jobban „megvan majdnem mindenk” a községben is.

A népességmegtartási tendenciát „közelképezvén” mostanában azt firtattam, valóban úgy van-e, ahogy sok város környéki községben lakótól hallottam, hogy „megvan majdnem mindenk”. A települési és a népességmegtartási tendenciák a mi vidékünkön nem Gyűrűfű, az elnéptelenedő falu irányába mutatnak. Inkább a népesedő, a gyarapodó falu felé. Ezzel kell számolnia a jelen és a jövő településfejlesztési koncepcióinak, népességmegtartó s-eltartó tetteinek és terveinek. Amelyek természetesen abból indulnak ki, hogy a községben marasztaláshoz vagy az odatelepüléshez a lakosok számára biztosítani kell a munkát, a lakásépítési lehetőséget, az infrastruktúrális ellátottságot, a szolgáltatásokat, a közművelődést. Ezek határozzák meg ugyanis egy-egy településen a népesség életfeltételeit.

Hogyan állunk mostanság mindezzel a Szeged környéki községek-

ben? A jellemző főmondatot szinte mind a 11 legközelebbi falu helység-névjelző táblája alá odairhatnánk: *fejlődő község*. A főmondatához tartozó kiegészítésekből viszont az is kiderül, hogy többségük *gondokkal* is küszködve próbál a fejlődésben lépést tartani.

A legfőbb gond a helybeli munkalehetőségekkel van. Azaz azzal, hogy azok nincsenek igény szerinti kellő számban. Szeged vonzáskörzetében 11 községben mintegy 30 ezer ember él, a munkaképes korúak száma 16 ezer 357 (az összlakosságnak csak 56 százaléka), az aktív keresők közül minden második ember a faluján kívül dolgozik, 6 ezer 612-en járnak el. Többnyire szegedi (esetleg kistéleki) üzemekbe, a legtöbb ingázót foglalkoztatókhoz: a textilüzemekbe, a paprikafeldolgozóba, a ruhagyárba, a gumigyárba, a Délép-hez, a kábelgyárba, az építőipari szövetkezetbe, a konzervgyárba, a Volánhoz, a szalámigyárba. Tiszasziget keresőlakosságának például 73 százaléka az eljáró, az ingázó. S a foglalkoztatási tendenciák, a községek munkaerőhelyzetének jellemzői nemigen mutatnak arafelét, hogy egyhamar széleskörűen sikerül ezen a gondon segíteni — bár minden tanács és társadalmi szerv népességmegtartó tervei között a prioritások, az elsőbbséget élvezők közé sorolják. Annak ellenére, hogy csak elvétve fordul elő, hogy a helybeli tanácsot keresnének munkalehetőségért.

Az ugyanis van a falukban — *sajátosságokkal*. A községek többségében a helybeli munkaadónál a *létszámhiány* a jellemző. A termelőszövetkezetek állattartó telepein például „betanított munkásból, a növénytermesztésben „gyalogmunkásból” és idénymunkák idején. Az ipari munkáltatók is több szakmunkásnak tudnának kereseti lehetőséget biztosítani. A *lehetőségek és az igények azonban egyelőre úgy tűnik, nem igen találkoznak*. (Az ingázó nem vállal a falujában munkát, ha abban úgymond nem találja meg a számítását). A helyi tanácsok részéről folyamatosak a munkahely-teremtési próbálkozások, elsősorban Sándorfalván, Zsombón, de Kükesházán, Rösken is. Például azért, hogy az eljáró gyermekes anyáknak, illetve az őszőlő tavaszig a térszében nem foglalkoztatott nőknek munkát adjanak. A Tápéi Házipari Szövetkezet bedolgozóit (varrót, székfonót) próbálják errefelé gyarapítani — nem sok sikerrel. Szerződéses munkavállalási lehetőségeket is igyekeznek biztosítani, amik a háztáji mellett átmeneti jövedelemszerzést tesznek lehetségessé. A Dél-Tisza Menti Afész például Sándorfalván tojótűk- és nyúltartásra köt szerződést; Kükesházán a megyei Zöldért próbálkozik szerződéses paprika- és hagymaszitással. — A termelőszövetkezetek is törekednek arra, hogy bővítsék a munkaalkalmak körét helyben — például melléküzemági tevékenységgel.

A néhány jó példára építve — igényeket és lehetőségeket egymáshoz közelítve —, teret engedve a vállalkozásoknak, *tovább kell lépni a helyi munkaalkalom-teremtésben*. Gondolva arra is, hogy körülményei a nyugdíjas, de még munkaképes korosztály jó néhány tagját kényszerítik a jövőben munkavállalásra (lehetőleg lakóhelyén). Számításba véve, hogy a városi vállalatok esetleges létszámleépítései érintik az ingázókat is. Látva azt, hogy a nők körében növekszik a részmunkaidős foglalkoztatás iránti igény. — Elgondolkodva ugyanakkor azokon a mutatókon, melyek jelenleg a községeinkben dolgozóakra jellemzőek. Hogy tudniillik a mezőgazdaságban fizikai állományban dolgozóknak háromnegyed része, a kereskedelemben dolgozóknak fele, az ipariaknak 43 százaléka betanított munkás.

A Szeged környéki községek gazdasági elttartóereje mindezek függvényében fejleszthető és fejlesztendő.

DLUSZTUS IMRE

SZABÓ MAGDOLNA